

**„Wybory '89. System skreślony” – wystawa plenerowa
Archiwum Narodowego w Krakowie prezentowana na Placu Szczepańskim
w Krakowie w dniach 26 maja – 11 czerwca 2014 r.**

Rok 2014 upłynął pod hasłem „25 lat Wolności”. Szczególnie w jego pierwszej połowie mogliśmy zaobserwować wzmożoną aktywność środowisk społeczno-politycznych oraz instytucji naukowych i kulturalnych, mającą na celu przypomnienie, upamiętnienie i uroczyste świętowanie obalenia komunizmu w Polsce. Również Archiwum Narodowe w Krakowie (przy udziale Gminy Miejskiej Kraków) włączyło się w obchody rocznicowe pierwszych w powojennej Polsce częściowo wolnych wyborów parlamentarnych, przygotowując wystawę plenerową zatytułowaną „Wybory '89. System skreślony”.

Specyfiką ekspozycji była propozycja spojrzenia na wybory czerwcowe przez pryzmat realiów życia, którym społeczeństwo polskie odmówiło legitymizacji, udzielając poparcia kandydatom „Solidarności” w 1989 r. Taka prezentacja zagadnienia miała być ukłonem w stronę odbiorcy, który nie był uczestnikiem przypominanych wydarzeń. Za pomocą obrazów zamkniętych w dokumencie archiwalnym podjęto próbę pokazania, jaki wpływ wywarło zwycięstwo Obozu Solidarnościowego 4 czerwca 1989 r. na kształt współczesnej rzeczywistości. Stąd w pierwszej części wystawy zaproponowano wędrowkę po skrawkach przeszłości, które za sprawą transformacji stopniowo znikają ze sfery politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej w Polsce. Materiały archiwalne umieszczono na osiemnastu planszach, z których każda opatrzona została odpowiednio dopasowanym do zawartości tytułem, np. „W braterskim uścisku”, „W gospodarce planowanej”, „W czasie wolnym”, „Z lekcji historii”, „Kraków nieoficjalny” czy „Strajkujący Kraków”. Odbiorcy zaproponowano m.in. spojrzenie na kształt sojuszy politycznych, kształt gospodarki, ówczesne symbole państwowe, uprzywilejowane grupy społeczne, a także formy oporu wobec władzy.

Druga część wystawy poświęcona została kampanii wyborczej w Krakowie. Na dwudziestu planszach rozlokowanych na zewnątrz symbolicznej przestrzeni zamkniętej, co sugerować miało pojawiającą się szansę wyjścia na upragnioną „wolność”, przedstawiono między innymi archiwalia prezentujące sylwetki kandydatów obu obozów, materiały prasowe z tego okresu, sposoby walki wyborczej przy wykorzystaniu takich narzędzi, jak plakaty wyborcze o stosunkowo prostej formie graficznej oraz haseł wyborczych.

Na potrzeby ekspozycji wyselekcjonowano blisko trzysta najbardziej atrakcyjnych wizualnie fotografii, wydawnictw, dokumentów, ulotek, a przede wszystkim afiszy i plakatów, które w niezwykle czytelny sposób odtwarzają specyfikę doby socjalizmu oraz klimat kampanii wyborczej z 1989 r. Narzędziem tym posługiwano się przez cały okres Polski Ludowej. Było szeroko stosowane nie tylko przez stronę rządzącą, ale także opozycyjną. Znamionną cechą krajów obozu socjalistycznego było organizowanie rozmaitych zjazdów, wieców i manifestacji. Wachlarz celebrowanych świąt i wydarzeń był niezwykle bogaty. Plakaty i afisze wykorzystywano więc do informowania społeczeństwa o nadchodzących

uroczystościach, ale również do promowania wspólnych celów, wartości czy zagrzewania do walki o kolektywne dobro. Z kolei opozycja, pozbawiona dostępu do środków masowego przekazu, swój protest przeciw władzy manifestowała na murach, między innymi poprzez rozwieszanie ogłoszeń zawiadamiających o planowanych strajkach i manifestacjach, czy plakatów dekonspirujących godzące w interes społeczny poczynania Partii. O nieocienionej roli tych instrumentów w pojedynku wyborczym nie trzeba, jak sądzimy, nikogo przekonywać. Zwłaszcza dla strony solidarnościowej był to podstawowy środek wyrazu w krótkiej, lecz intensywnej kampanii wyborczej.

Na wystawie wykorzystano w głównej mierze archiwalia przechowywane w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie w zespołach: Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Krakowie, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Nowym Sączu, Zbiór „Solidarności”, Zbiór afiszy, plakatów i druków ulotnych oraz Zbiór Andrzeja Fischera. Nieocenioną rolę odegrały również materiały pozyskane na potrzeby ekspozycji ze zbiorów Centrum Fundacji Czynu Niepodległościowego „Sowiniec”, Muzeum Historii Fotografii w Krakowie oraz od osób prywatnych.

Ekspozycja prezentowana była na znajdującym się w sąsiedztwie krakowskiego Rynku Placu Szczepańskim. Uroczyste otwarcie odbyło się 27 maja 2014 r. przy udziale Dyrektora Archiwum Narodowego w Krakowie dr Barbary Berskiej oraz Prezydenta Miasta Krakowa prof. Jacka Majchrowskiego. Wśród gości pojawiło się grono działaczy NSZZ „Solidarność”, którzy byli aktywnymi uczestnikami wydarzeń rozgrywających się w 1989 r.

Lidia Kowarsch
Archiwum Narodowe w Krakowie